ДЕКАДА ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОМИТЕ 2005-2015
МЕЃУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА
“ДО ПОДОБРО ЗДРАВСТВО ЗА РОМИТЕ”
Скопје, 25.01.2012 ГОДИНА

ЗДРАВЈЕТО И ЗДРАВСТВЕНАТА ЗАШТИТА НА РОМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Проф. д-р Елена Ќосевска
Институт за јавно здравје на Република Македонија

Популација на Роми во Р. Македонија

Во Р. Македонија живеат 53 879 припадници на ромската етничка заедница, што претставува 2,66% од вкупната популација

(Извор:Државен завод за статистика. Попис на населението, домаќинствата и становите во Р. Македонија од 2002 година)

Студии, кои се базираат на различни истражувачки техники, укажуваат дека реалната бројка на ромското население е поголема, односно дека во Македонија живеат приближно 80 000 - 135 000 Роми.

(Извор:Павловски Б. Здравјето,здравствената заштита и влијанијата врз здравјето кај Ромите во Р.Македонија,ЕСЕ,Скопје, 2008)

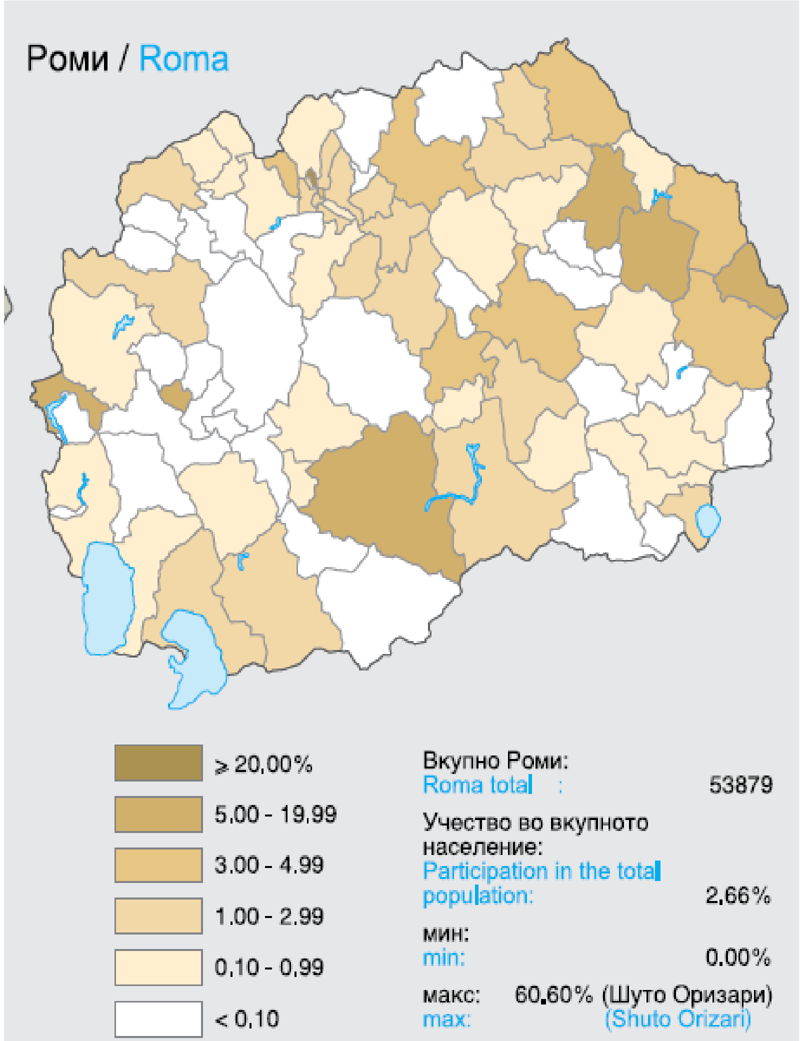

РОДЕНИ
BIRTHS

	2006	2007	2008	2009	2010
	Живородени деца / Live births				
Вкупно	**22 585**	**22 688**	**22 945**	**23 684**	**24 296**
Етничка припадност на мајката					
Македонска	11 707	11 807	12 254	12 490	12 658
Албанска	7 396	7 392	7 309	7 454	7 888
Турска	970	1 057	979	1 087	1 080
Ромска	1 646	1 597	1 558	1 749	1 806
Влашка	13	24	15	18	17
Српска	110	127	138	128	109
Бошњачка	188	169	183	193	192
Друга припадност кон етничка заедница и непознато	555	515	509	565	546

РОМИ -7,4% ОД ВКУПЕН БРОЈ НА ЖИВОРОДЕНИ ДЕЦА ВО Р. МАКЕДОНИЈА

(Извор:Државен завод за статистика.Статистички годишник на Р.Македонија, 2011)

Фактори кои влијаат на здравјето на Ромите

Во извештајот од Студијата за ранливоста* подготвена од страна на Програмата за развој при ОН (УНДП) стои дека:

- 22% од Ромите мажи и 39% од жените Ромки немаат никакво или имаат нецелосно образование (споредено со 8% од неромското население кое живее во близина на Ромите);

- 65% од мажите Роми и 83% од жените Ромки никогаш не биле вработени (во споредба со 50% од неромското население кое живее во близина на Ромите);

*Извор: Програма за развој на Обединетите нации (УНДП), Лица на сиромаштија, лица на надеж. Профили на ранливост за Декадата на ромската вклученост. Братислава, 2005.

ИДЕНТИФИКУВАНИ ПРОБЛЕМИ ВО МИНАТОТО

Проблем бр. 1: Покус животен век кај Ромите за разлика од општата популација, 10 години пократок од националниот просек

Причини:

- Лоша социо-економска состојба во ромската заедница,
- Раѓање во домашни услови,
- Џебови во опфатот на Ромските деца со вакцинација,
- Зголемен морталитет на доенчиња и новороденчиња во Ромска заедница (13,1/1000-Роми, 10,3/1000 национално ниво)
- Зголемен процент на заразни заболувања,
- Недоволна едукација и информираност во однос на здравјето,
- Неразвиена свесност за потребата од редовни превентивни лекарски прегледи,
- Зголемен процент на хронични заболувања

ИМУНИЗАЦИЈА

Вакцините ги примал	Број на деца	%
Редовно	685	71.4
Нередовно	203	21.2
Непримал	71	7.4
Вкупно	959	100

Зошто служи вакцинацијата	Одговор	%
Лечи зарази	86	21.5
Лечи болести	34	8.5
Спречува болести	232	56.0
Не знам	48	12.0
Вкупно	400	100

2005 Европски Центар за Малцински Прашања

Истражување во 2004г.

Животен стил

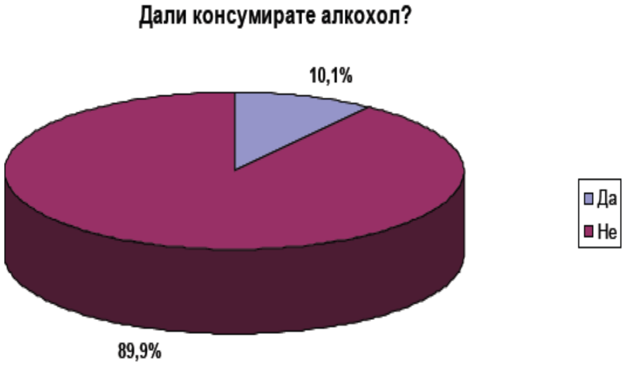

Графикон 56. Приказ на процентуалната застапеност на испитаниците во однос на консумација на алкохол.

Графикон 55. Приказ на процентуалната застапеност на испитаниците во однос на пушење

Извор: Павловски Б.Здравјето, здравствената заштита и влијанијата врз здравјето кај Ромите во Р. Македонија, ЕСЕ,2008, Скопје

Најголемо непознавање на ниту една СПИ и нивните симптоми се регистрирала во возрасната група 15-19 год (23,4%; 39,5%), кај испитаничките со ниско образование (49%; 56,7%), и Турчинките и **Ромките (**50%; **58,8%)**

Извор: Дечовски Н. “ЈАВНО-ЗДРАВСТВЕНИ ДЕТЕРМИНАНТИ КОИ ВЛИЈААТ НА СЕКСУАЛНОТО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ОПШТИНА ШТИП”, 2010

27% од мажите Роми и 31% од жените Ромки страдаат од хронични заболувања (споредено со 23% од неромското население кое живее во близина на Ромите).

Графикон 46. Приказ на хроничните заболувања помеѓу испитаниците

Извор: Павловски Б.Здравјето, здравствената заштита и влијанијата врз здравјето кај Ромите во Р. Македонија, ЕСЕ. Скопје

Проблем бр. 2: Отежнат пристап на Ромите кон системот на здравствена заштита

Причини:

- Лоша социо-економска состојба
- Лица без документи за идентификација
- Несоодветни и недоволни здравствени установи во Ромската заедница
- Делумна непокриеност со здравствено осигурување

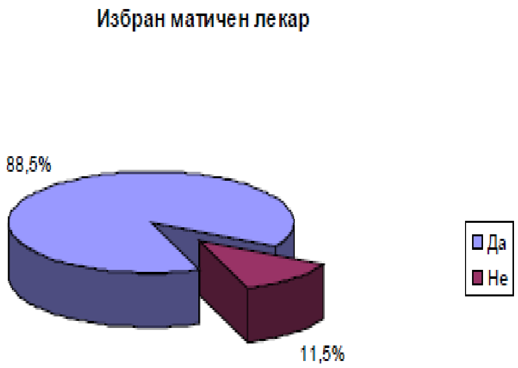

Графикон 29. Приказ на испитаниците според тоа дали имаат избрано матичен лекар

Графикон 26. Приказ на испитаниците во однос на поседувањето на здравствено осигурување

- Немање на матичен лекар,
- Несоодветни законски регулативи за специфични потреби за здравствена заштита на Ромите (должници кон Фондот, лица без документи, незаведени во системот на здравствено осигурување),
- Недоволен број на Информативни центри во ромските населби,
- Недоволна информираност на Ромите за нивните права во однос на здравствената заштита,
- Немање на алокација на буџетски средства наменети за програми за унапредување на ромското здравје,

Проблем бр. 3: Женско здравје кај жените Ромки

Причини:

- Лоша социо-економска состојба,
- Сексуално и репродуктивно здравје,
- Малолетнички бракови,
- Семејно насилство,
- Пристап до услугите за женско и репродуктивно здравје,
- Сексуални работници

Најмногу деца во просек имале Ромките и Турчинките (3 и 2,7), а најмалку Македонките и Влаинките 1,6 деца. Просечната возраст на стапување на брак од 17,7 години е најмала кај Ромките, за разлика од Турчинките кои влегуваат во брак со просечно 20,3 години, Македонките со 24,5 и Влаинките со 26,5 години.

Студија “ЈАВНО-ЗДРАВСТВЕНИ ДЕТЕРМИНАНТИ КОИ ВЛИЈААТ НА СЕКСУАЛНОТО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ОПШТИНА ШТИП”, 2010

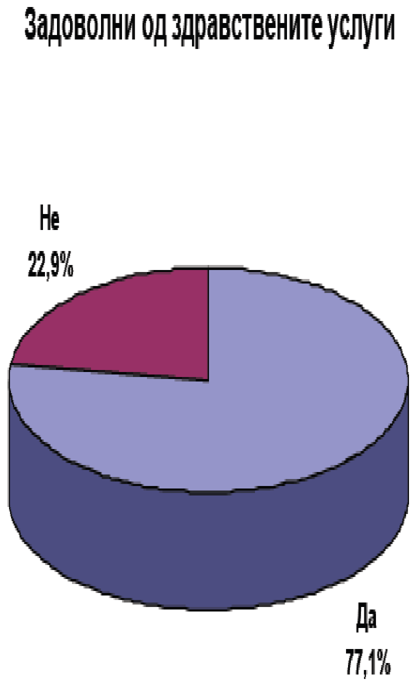

Графикон 35. Одговори на прашањето колку се задоволни од добиените здравствени услуги

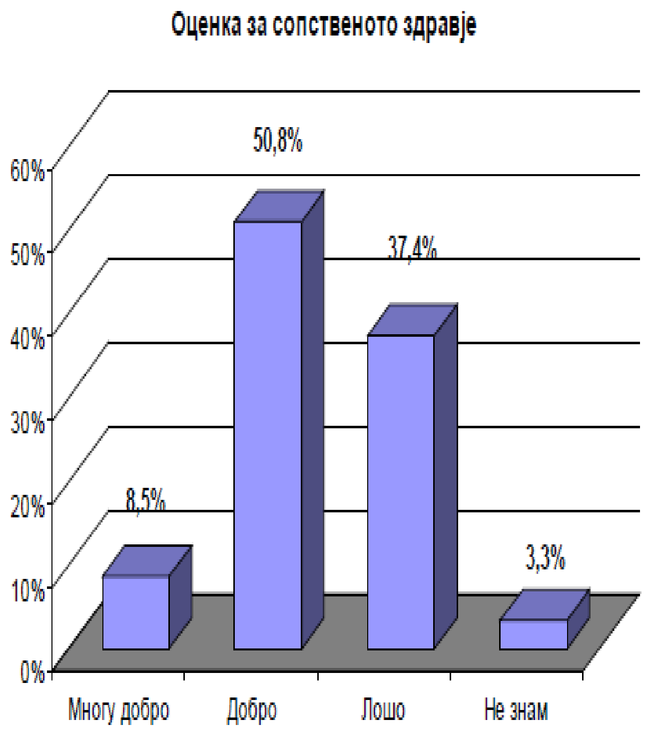

Графикон 37. Перцепција на испитаниците за сопственото здравје

Извор: Павловски Б.Здравјето, здравствената заштита и влијанијата врз здравјето кај Ромите во Р. Македонија, ЕСЕ,2008, Скопје

МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА

- Конвенција за заштита на правата на детето
- Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жената
- Универзална конвенција за човекови права
- Меѓународна конвенција за економски, социјални и културни права на ООН
- Европска повелба за права на пациенти
- Меѓународна конвенција за елиминација на дискриминација
- Рамковна конвенција за заштита на национални малцинства
- Европска социјална повелба на Совет на Европа
- Европска конвенција за превенција на тортура

НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА

- Закон за здравствена заштита
- Закон за здравствено осигурување
- Донесени Програми за превентивна и куративна здравствена заштита,
- Закон за права на пациенти
- Национална стратегија за ХИВ/СИДА
- Закон за дроги и психотропни супстанци , и др.

ДЕКАДА НА ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОМИТЕ 2005-2015 ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА

НАЦИОНАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАНОВИ (НАП)

- **ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ НА СИСТЕМОТ ЗА ЗДРАВСТВО**
  - Министерство за здравство
  - Фонд за здравствено осигурување
  - Институт за јавно здравје
  - 10 центри за јавно здравје
  - Јавни и приватни здравствени установи во:
    - примарна здравствена заштита
    - секундарна здравствена заштита
    - терцијарна здравствена заштита

- **Улоги и одговорности на институциите во системот за здравствена заштита:**

1. Министерството за здравство: креира здравствени политики, ја координира работата на ЈЗУ
2. ЈЗУ се даватели на здравствените услуги на граѓаните,
3. ФЗО врши услуги за обезбедување на здравствено осигурување, одредува цени и плаќање на здравствените услуги и лековите,
4. Институт за јавно здравје и 10-те центри за јавно здравје вршат активности за заштита и унапредување на здравјето на населението.

3.1.6 ЦЕЛИ НА НАП ЗА ЗДРАВСТВО

ОПШТА ЦЕЛ

- Подобрена здравствена состојба на Ромите до 2011 год, преку подобрување на достапноста на здравствените услуги и алоцирање на средства за НАП за здравство за Ромите

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ

1) Идентификувани здравствените потреби на ромското население
2) Унапредени хигиенско-епидемиолошки услови за живеење на Ромите преку санитарно-епидемиолошки надзор и мерки за дезинсекција и дератизација во Ромските средини
3) Опфатеност со здравствена едукација на ученици во 30 училишта фреквенција на ученици Роми
4) Опфатеност со здравствена едукација на млади лица Роми надвор од образовниот систем во 30 места претежно населени со Роми
5) Зголемена стапка на покриеност на ромското население со здравствено осигурување за 30% на годишно ниво, од здравствено неосигураните Роми (кои немаат средства за основни трошоци за добивање здравствено осигурување, кои немаат информации за можностите за здравствено осигурување, итн.
6) Зголемен процент на покриеност на ромската популација со примарна здравствена заштита за 20% во однос на 2007
7) Подобрен пристап за 20% до здравствените услуги за припадниците на ранливи групи од ромската популација (жени, деца, деца на улица и бездомници, млади, лица со посебни потреби, ХИВ позитивни, лица кои живеат под линија на сиромаштија, стари лица, корисници на дроги, сексуални работници, ЛГБТ и МСМ)

DRAFT

ПЛАНОВИ И ПОСТИГНУВАЊА

АНЕКС I: АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЗДРАВСТВО

			одговорности	ресурси	рок	показател
општа цел Подобрена здравствена состојба на Ромите до 2011 год, преку подобрување на достапноста на здравствените услуги и алоцирање на средства за НАП за здравство за Ромите						
1	специфична цел - 1 Идентификувани здравствените потреби на ромското население		МЗ, РЗЗЗ, ДЗС, НВОи		2011	
1	1	Мерка Спроведување на истражување за здравствената состојба и здравствените потреби на Ромите на национално ниво (во согласност со постоечките планови на РЗЗЗ и ДЗС)	МЗ, РЗЗЗ, ДЗС, НВОи	3.000.000 МКД	2010	- спроведено истражување, анализа и публикација на студијата
1	2	Мерка Воведување на графа за евиденција според национална припадност во обрасците за следење на здравствената состојба на населението во РМ*	Влада на РМ, МЗ, РЗЗЗ и ДЗС	Промени во законот за евиденција и документација во здравството	2011	- вршење на евиденција според етничка припадност во здравствената статистика
2	специфична цел – 2 Унапредени хигиенско-епидемиолошки услови за живеење на Ромите преку санитарно-епидемиолошки надзор и мерки за дезинсекција и дератизација во Ромските средини		МЗ, ЕЛС		2009 – 2011 континуирано	

DRAFT

→ **Извршени активности**

2	1	Мерка Вршење на санитарно- епидемиолошки надзор двапати годишно во населби претежно населени со Роми (без оглед на непостоењето на јавни објекти во ваквите населби) – најмалку 10 населби годишно	Комунална инспекција, Завод за здравствена заштита, ЕЛС	Проценка = дополнителниот ангажман во населби претежно населени со Роми без јавни објекти се проценува на 12.000 МКД по населба годишно = вкупно 360.000 МКД	2009 - 2011	Остварени минимум 2 надзори во најмалку 10 населби претежно населени со Роми годишно
2	2	Мерка Вршење на дезинсекција и дератизација во 10 населби претежно населени со Роми во 2009, 20 во 2010 и 30 во 2011 (да се обезбеди континуитет во населби каде е започнато)	10 Заводи за здравствена заштита, ЕЛС (сектор надлежен за дезинсекција и дератизација)	20.000 ден по населба годишно 2009 – 200.000 МКД 2010 – 400.000 МКД 2011 – 600.000 МКД Вкупно 1.200.000 МКД	2009 – 2011	Број на населби претежно населени со Роми во кои е започната и се изведува редовна годишна дератизација и дезинсекција
2	3	Мерка Дезинфекција на водата за пиење во ромските населби соодветно на решенијата и налозите од здравствениот и санитарен инспекторат и/или комуналната инспекција (интервенциите кои се однесуваат на интервенции во инфраструктура на населби, да се поврзат со АП за домување – дел за инфраструктура – да се дава приоритет на оние населби кои имаат потреби од аспект на здравство)	ЕЛС, Јавни претпријатија за комунални услуги во општините	1КГ хлор чини 20,00 МКД 10гр хлор се потребни за 1м3 вода	2009 – 2011	Број на постапки еднаков на решенијата и налозите
3	специфична цел – 3 Опфатеност со здравствена едукација на ученици во 30 училишта со голема фреквенција на ученици Роми		МЗ, МОН, ЕЛС, НВОи		2009 – 2011 во континуитет	- број на опфатени училишта, - број на опфатени ученици

→ **Извршени активности**

DRAFT

		da se presmeta				
4	специфична цел – 4 Опфатеност со здравствена едукација на млади лица Роми надвор од образовниот систем во 30 места претежно населени со Роми		МЗ, ЕЛС, МТСП, ЦСР, НВОи, Завод за здравствена заштита на мајки деца, РИЦ	Програма за мајки и деца и Програма за систематски прегледи (МЗ)	2009 – 2011 континуирано	- број на лица млади Роми надвор од образовниот систем опфатени со едукацијата ↑
4	1	Мерка Создавање на здравствено образовни курсеви за млади Роми кои не се вклучени во образовниот систем Види 3.3				
4	2	Мерка Идентификација и обука на 60 медијатори Роми (1 од секое место) за теренското спроведување на здравствената едукација	НВОи, ЕЛС, МТСП, РИЦ, МЗ	600.000 МКД	2009	- број на идентификувани и обучени медијатори ↑
4	3	Мерка Дополнителни здравствено образовни курсеви во областа на: сексулни и репродуктивно здравство, лица со посебни потреби, сексуално преносливи болести, ХИВ/СИДА, заштита од болести кај зависници од дрога и алкохол, насилтво кај младите, хигиена и соодветна исхрана и физичка активност прилагодени за млади Роми Види 3.2				↑
4	4	Мерка Одржување на теренски едукативни настани на секои 2 месеца по дадените програми во селектираните 30	НВОи, ЕЛС, Завод за здравствена заштита на мајки и деца	270.000 МКД годишно; 810.000 МКД вкупно	2009 – 2011 континуирано	- број на реализирани теренски едукации годишно, - број на опфатени лица млади Роми со теренските едукации

⟶ **Извршени активности**

DRAFT

		заедници (180 годишно)	(патронажна служба), ЦСР, РИЦ			
5	**специфична цел – 5** Зголемена стапка на покриеност на ромското население со здравствено осигурување за 30% на годишно ниво, од здравствено неосигураните Роми (кои немаат средства за основни трошоци за добивање здравствено осигурување, кои немаат информации за можностите за здравствено осигурување, итн.		МЗ, НВОи, РИЦ, ЕЛС, МТСП, ЦСР	Предуслов - Интервенции во законската регулатива за ослободување од финансиско учество при обезбедување на потребна документација за здравствено осигурување за сиромашни лица; - Менување на процедурите за решавање на проблемите со самостојното здравствено осигурување во ФЗО	2009 – 2011 континуирано	- 30% здравствено осигурани Роми годишно, од неосигураните Задолжително здравствено Осигурување, 2010
5	1	Мерка Идентификација и едукација на 60 медијатори за комуникација и информирање на ромската популација по однос на правото на здравствено осигурување (истите медијатори од СЦ – 3)	МЗ, РИЦ, НВОи и ЕЛС	600.000 МКД	2009	- број на идентификувани и обучени медијатори
5	2	Мерка Функционирање на 2 медијатори по РИЦ во 12 РИЦ	МЗ, РИЦ	(15.000 МКД месечно по медијатор x 24 медијатори x 36 месеци) 12.960.000 МКД вкупно	2009	- 2 вклучени медијатори во работата на секој РИЦ, 24 вкупно

DRAFT

→ **Извршени активности**

5	3	Мерка Вклучување на медијаторите во работата во заедницата во 36 ромски заедници (преку активни НВОи)	МЗ, НВОи	(36 медијатори, исто како 6.2) 19.440.000 МКД вкупно	2009 -2011 континуирано	- 36 медијатори вклучени во работата на НВОи
6	специфична цел –6 Зголемен процент на покриеност на ромската популација со примарна здравствена заштита за 20% во однос на 2007		МЗ, ФЗО, ЕЛС, Лекарска комора на Македонија, МЛД		2009 – 2011 континуирано	- процент на Роми опфатени со примарна здравствена заштита
6	1	Мерка Воведување на финансиска стимулација за отварање на ординации за матични лекари и гинеколози во неатрактивни средини претежно населени со Роми (по углед на стимулациите во рурални средини)	ФЗО, МЗ, ЕЛС, Влада на РМ	(76.000 МКД по ординација месечно = 912.000 МКД годишно по ординација; 1.228.000 МКД материјална поддршка за отпочнување по ординација; 4 ординации) вкупно 8.560.000 МКД	2009	- број на отворени ординации на матични лекари и гинеколози во ромски средини по пат на стимулации Мрежа
6	2	Мерка Едукација на 300 здравствени работници кои работат во средини со ромско население во однос на посебните потреби на ромското население	МЗ, НВОи и Завод за мајки и деца	921.000 МКД	2009	- број на едуцирани здравствени работници ↑
6	3	Мерка Дополнување на превентивните цели на матичните лекари и матичните гинеколози, за вклучување на 10% пациенти Роми	ФЗО	Предуслов – промена на подзаконски акти = не се потребни дополнителни финансиски средства освен оние кои веќе се одвојуваат од ФЗО за целите	2009 – 2011 континуирано	- дополнети превентивни цели, - број на пациенти Роми опфатени со целите

→ **Извршени активности**

DRAFT

6	4	<u>Мерка</u> Информирање и поддршка за примена на механизмите за санкција на дискриминација во здравство од страна на Ромите	НВО – медијатори, институцијата за заштита од дискриминација предвидена со закон, Лекарска комора и Етички комитет	Предуслов – донесување на закон против дискриминација (проценка – 600.000 МКД годишно)	2009 – 2011 континуирано	- број на пријавени случаи и изрекување на казнени мерки
6	5	<u>Мерка</u> Обезбедување на средства за помош при набавка на лекови за социјално загрозените Роми	РЗЗЗ, НВОи, Национален координатор и технички служби за имплементација	2.000.000 МКД годишно, вкупно 4.000.000 МКД за 2 години (буџетот ќе зависи од направената анализа, види 1.1.)	2010 - 2011	- број на лица корисници на мерка за бесплатни лекови
7	<u>специфична цел – 7</u> Подобрен пристап за 20% до здравствените услуги за припадниците на ранливи групи од ромската популација (жени, деца, деца на улица и бездомници, млади, лица со посебни потреби, ХИВ позитивни, лица кои живеат под линија на сиромаштија, стари лица, корисници на дроги, сексуални работници, ЛГБТ и МСМ)		МЗ, МТСП, ЕЛС, НВОи,		2009 – 2011 континуирано	- подобрен пристап на припадници на ранливи групи за 20%, во однос на 2007 ↑
7	1	<u>Мерка</u> Едукација и сензибилизација на 300 здравствени работници кои работат во средини со ромско население во однос на специфичните потреби на ранливите групи	Завод за мајки и деца, НВОи ,МЗ	921.000 МКД	2009 – 2011 континуирано	- број на обучени здравствени работници ↑
7	2	<u>Мерка</u> Јакнење на капацитетот на 5 Ромски НВОи за специфичните потреби на ранливите групи во ромската популација	МЗ, НВОи, ЦСР, ЕЛС	3.000.000 МКД вкупно	2009 – 2011	- број на НВОи кои имаат надграден капацитет; ниво на надграден капацитет

→ **Извршени активности**

DRAFT

7	3	Мерка Јакнење на капацитетите на целните групи преку едукација за запознавање со човековите права и права на пациенти (памфлети) на македонски и ромски јазик	НВОи, РИЦ, ЕЛС, МЗ	300.000 МКД ден годишно, односно 900.000 МКД вкупно	2009 – 2011 континуирани	- број на опфатени претставници од целните групи ↑
7	4	Мерка Дополнување на превентивните цели на матичните лекари и матичните гинеколози, за вклучување на 10% припадници на ранливите групи (поврзано со мерка 8.3, но со дополнителен фокус на повеќекратна ранливост)	ФЗО, МЗ	Предуслов – промена на подзаконски акти = не се потребни дополнителни финансиски средства освен оние кои веќе се одвојуваат од ФЗО за целите	2009 – 2011 континуирано	- дополнети превентивни цели, - број на пациенти Роми од ранливите групи опфатени со целите
7	5	Мерка Целосна опфатеност на ромските деца вон образовниот систем со вакцинација преку теренска проверка за пропустите во вакцинација и вакцинирање на децата	МЗ,(патронажна служба и здравствените домови) НВОи, ЦСР, РИЦ, ЕЛС	Користење на постоечките ресурси – медијатори, услуга 1.842.000 МКД	2009 – 2011 континуирано	- број на опфатени ромски деца со вакцинација ↑
7	6	Мерка Спроведување на законски предвидените систематски прегледи на децата вон образовниот систем	МЗ, Здравствени домови, НВОи, РИЦ, ЕЛС	Користење на постоечките ресурси – медијатори, услуга, 1.842.000 МКД	2009 – 2011	- број на опфатени ромски деца со систематски прегледи.

→ **Извршени активности**

ДРУГИ АКТИВНОСТИ

- Програма за медицински стипендии на Роми во соработка со ИООМ
- Практиканство
- Учество на Конгреси на млади и талентирани Роми
- Поглавје “Здравствена состојба и здравствена заштита на Ромите во РМ” во рамки на Извештај за здравјето и здравствената заштита на населението во РМ,2011-прв пат,
- Промоција на здрав стил на живот преку брошура на ромски јазик
- Бел телефон 15 444

Препораки
за унапредување на здравствената заштита на Ромите

Информации за активности во врска со здравјето на Ромите во Република Македонија се добиваат единствено со истражувања на терен или од основната медицинска документација. Со цел да се подобри евиденцијата на податоците за здравствената состојба и здравствената заштита на ромското население, потребно е:

- согласно Законот за евиденции во областа на здравството да се официјализираат новите извештајни обрасци, со што ќе биде можно водење на индивидуални и збирни обрасци и според националноста, односно етничката припадност

- дополнителна сензитивизација на медицинскиот персонал во однос на посебните потреби на ромското население, кога се обраќаат во здравствените установи

- вработување на повеќе ромски здравствени медијатори и патронажни сестри во здравствените установи. Медијаторите и патронажните работници би имале за задача да ја олеснат комуникацијата со пациентите Роми, меѓутоа и да ги информираат за нивните права и да ги упатат како и каде можат да ги остварат истите.

БЛАГОДАРАМ